فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال چهارم، شماره ۱، بهار ۱۳۹۴، پیاپی ۱۱
صفحات ۱۴۶-۱۳۱

مدل کیفی کنش سرمایه اجتماعی با فرآیند توسعه روستایی
مورد: روستای فارسینج در استان کرمانشاه

حسین حیدری، دانشجوی دکتری توسعه کشاورزی، پردیس کشاورزی و منابع طبیعی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران.
کیومرث زرافشانی*، دانشیار گروه ترویج کشاورزی و توسعه روستایی، پردیس کشاورزی و منابع طبیعی، دانشگاه رازی و عضو مرکز پژوهشی تحقیقات توسعه اقتصادی –اجتماعی دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران.
خدیجه مرادی، دانشجوی دکتری توسعه کشاورزی، پردیس کشاورزی و منابع طبیعی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران.

تاریخ دریافت:۱۳۹۲/۱۰/۱۱ پذیرش نهایی: ۱۳۹۳/۱۱/۱۹

چکیده

هدف از این پژوهش، تبیین جایگاه سرمایه اجتماعی در توسعه یافتگی روستای فارسینج است که با بهره‌گیری از روش تئوری بنیانی انجام پذیرفت. جامعه مورد مطالعه، افراد ۲۰ سال به بالای کلیدی روستای فارسینج بوده است که به روش نمونه‌گیری هدفمند انتخاب شده‌اند. جمع‌آوری داده‌ها با بهره‌گیری از مصاحبه نیمه ساختارمند و گروه‌های متمرکز آغاز گردید، این روند تا رسیدن به اشباع تئوریک ادامه یافت. داده‌های حاصل در قالب سه مرحله کدگذاری باز، محوری و انتخابی تحلیل و جایگاه سرمایه اجتماعی در فرآیند توسعه یافتگی روستای فارسینج تبیین شد. نتایج نشان داد آنچه این روستا را به لحاظ توسعه‌یافتگی از روستاهای دیگر متمایز می‌سازد، الگوی بومی توسعه این روستا می‌باشد که بر مبنای سرمایه اجتماعی برون‌گروهی شکل گرفته است. نتایج این مطالعه علاوه بر غنای ادبیات پژوهش‌های کیفی مرتبط با سرمایه اجتماعی، سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان توسعه‌روستایی را یاری خواهد کرد در مطالعات زمینه‌یابی پروژه‌های توسعه، تنها به سرمایه‌های فیزیکی و مادی بسنده نکرده و به سرمایه اجتماعی به‌عنوان محوری که کارآیی سایر اشکال سرمایه را تضمین می‌کند، توجهی ویژه مبذول دارد.

واژگان کلیدی: سرمایه اجتماعی، توسعه‌روستایی، سرمایه اجتماعی برون‌گروهی.

* Email: zarafshani2000@yahoo.com

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-05]

[DOI: 10.18869/acadpub.serd.4.11.131]

۱) مقدمه

توسعه روستایی مستلزم توجه ویژه به نیروی انسانی است و روستاییان به‌عنوان منابع انسانی مهم بخش کشاورزی، از عاملان اصلی توسعه روستایی به شمار می‌رود (علی‌بیگی و همکاران، ۱۳۹۱: ۱۱۰). از این رو، در کشورهای توسعه نیافته، فقدان سرمایه اجتماعی را حلقه مفقوده توسعه و رشد اقتصادی نام نهاده‌اند. اقتصاد جدید، سرمایه اجتماعی را بکار می‌گیرد و به هنجارهایی که از بیرون نظام اقتصادی سرچشمه گرفته و بر رفتارهای اقتصادی تأثیر می‌گذارد، توجه جدی نشان می‌دهد (ازکیا و غفاری، ۱۳۸۷: ۳۸۳-۴۰۰). نقش آفرینی سرمایه اجتماعی در افزایش کارآیی سایر سرمایه‌ها به حدی است که در تدوین شاخص‌های توسعه پایدار مورد توجه قرار گرفته است (Blanchard & Horan,2000:6-21) و (ذکایی و روشنفکر، ۱۳۸۵: ۳۸-۴۵). به گفته کلمن[1] (۱۹۹۰) سرمایه اجتماعی را می‌توان از طریق کارکردهای آن همچون اعتماد، مدارا، همکاری، همبستگی‌های گروهی، ترحم، شفقت، دلسوزی، ایثار و نوع دوستی شناسایی نمود. فوکویاما[2] (۲۰۰۱: ۷-۲۰) نیز بیان می‌کند، تنها آن مجموعه‌ای از هنجارها در سرمایه اجتماعی حائز اهمیت است که به همکاری گروه‌ها منجر شود. از این رو، سرمایه اجتماعی با مواردی از قبیل صداقت، حفظ تعهد و انجام درست وظایف ارتباط پیدا می‌کند. امروزه پاتنام را به‌عنوان یکی از مدافعان سرمایه اجتماعی می‌شناسند. وی ضمن تأکید بر مؤلفه اعتماد در شکل‌گیری سرمایه اجتماعی، معتقد است با ایجاد اعتماد متقابل میان افراد نسبتاً بیگانه، شبکه گسترده‌ای از همکاری‌های متقابل شکل می‌گیرد. اهمیت اعتماد به حدی است که در بسیاری از تحقیقات از آن به‌عنوان جایگزین سرمایه اجتماعی یاد شده است، تا جایی که به گفته پاتنام، اعتماد، چرخ‌های حیات اجتماعی را روغن می‌زند. به طور خلاصه می‌توان گفت که شکوفاترین اقتصادها متعلق به جوامعی است که دارای سرمایه اجتماعی غنی هستند (Putnam,1993) نکته مهم آن است که سرمایه اجتماعی از جنبه‌های بسیاری بر توسعه پایدار کشورهای در حال توسعه چون ایران مؤثر بوده و مورد نیاز اقتصاد گذار کشورهای در حال توسعه می‌باشد. گودوین[3] گودوین[3] (۲۰۰۳: ۳-۷) نشان داده است که سرمایه اجتماعی یکی از پنج نوع سرمایه‌ای است که برای توسعه پایدار لازم و ضروری است. سانگینگا[4] (۲۰۰۷) از این فراتر رفته و نشان داده‌اند که سرمایه اجتماعی عاملی کلیدی است که بر دیگر انواع سرمایه جهت نیل به توسعه پایدار تأثیرگذار است. با رویکردی نظری و با توجه به تعاریف و شاخص‌های سرمایه اجتماعی می‌توان به صورت مستدل از این امر دفاع کرد که بین سرمایه اجتماعی با توسعه فرهنگی، سیاسی و اجتماعی رابطه وجود دارد؛ زیرا به نوعی این رابطه، ارتباطی متقابل است؛ بدین معنا که بخشی از توسعه سرمایه اجتماعی معادل است با توسعه در

[1] Celman
[2] Fukuyama
[3] Goodwin
[4] Sanginga

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-05]
[DOI: 10.18869/acadpub.serd.4.11.131]

ابعاد مختلف و برعکس؛ توسعه در ابعاد مختلف برابر است با توسعه سرمایه اجتماعی و شاخص‌های آن. در این میان، شاید دفاع از رابطه سرمایه اجتماعی با توسعه اقتصادی بیش از هر مورد دیگر نیاز به بحث و بررسی داشته باشد؛ امری که این مقاله در پی یافتن پاسخ مناسب برای آن است. در ادبیات موضوع این پژوهش دو نوع سرمایه اجتماعی از همدیگر تفکیک شده است؛ یکی سرمایه اجتماعی درون گروهی یا سرمایه اجتماعی پیوند دهنده[1] و سرمایه اجتماعی برون گروهی یا سرمایه اجتماعی متصل کننده[2] است (Cattel,2001). به رغم اجماع جهانی در خصوص اهمیت سرمایه اجتماعی به‌عنوان یکی از تعیین کننده‌های توسعه روستایی، شواهد موجود حاکی از آن است این مهم در فضای جغرافیایی روستاهای کشور کمتر مورد توجه برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران قرار گرفته و به‌عنوان یکی از عمده‌ترین خلأهای موجود در ادبیات توسعه روستایی آشکار است. در معدود مطالعات انجام شده در این زمینه نیز که عمدتاً با رویکرد کمی صورت گرفته‌اند، به سنجش سرمایه اجتماعی و نقش آن در اقتصاد، فقر، مشارکت، ریسک و مواردی از این قبیل پرداخته شده است. از این رو، در بررسی رابطه سرمایه اجتماعی و توسعه، با توجه به ماهیت پیچیده هر یک، مطالعه عمیق فرآیند مذکور ضرورت می‌یابد. بدیهی است این مهم با بهره‌گیری از رویکرد کیفی امکان‌پذیر خواهد بود. هدف از انجام پژوهش حاضر آن است که با استفاده از این رویکرد و بهره‌گیری از روش تئوری بنیانی، فرآیند توسعه روستای فارسینج را با توجه به سرمایه اجتماعی مورد بررسی قرار داده و در نهایت، مدل توسعه روستای مذکور را استخراج نماید.

۲) مبانی نظری

وجود سرمایه اجتماعی در جوامع کشاورزی یکی از عوامل کلیدی توسعه پایدار روستایی محسوب می‌شود. بدون دستیابی به حد مطلوبی از این سرمایه هیچ کدام از ابعاد سه گانه اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی پایداری توسعه به طور کامل محقق نخواهد شد. توجه به این موضوع مهم در مباحث توسعه پایدار، به ویژه توسعه پایدار روستایی حایز اهمیت است (رستمی و همکاران، ۱۳۹۲: ۲). تحقیقات تجربی متعددی در کشورهای گوناگون از آمریکای جنوبی گرفته تا آفریقای شمالی و کشورهای جنوب شرق آسیا و خاورمیانه صورت گرفته است که نشان می‌دهد توسعه اقتصادی، سیستم کارآمد اقتصادی، برابری و توزیع عادلانه درآمدها و درآمد سرانه، با میزان سرمایه اجتماعی ارتباط معناداری دارد (تاجبخش، ۱۳۸۴). آنچه بیش از همه مورد تأکید قرار گرفته این است که بر اساس نظریات کلاسیک نوع برون‌گروهی سرمایه اجتماعی یا همان سرمایه اجتماعی متصل کننده، در این راستا عامل مثبت است و نوع درون گروهی سرمایه اجتماعی یا همان سرمایه اجتماعی پیوند دهنده، تا حد زیادی به صورت منفی

[1] Bonding Social Capital
[2] Bridging Social Capita

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-05]
[DOI: 10.18869/acadpub.serd.4.11.131]

و بازدارنده عمل می‌کند؛ چرا که عمدتاً در قالب قومیت‌گرایی و تعصب نمود پیدا می‌کند (غفاری، ۱۳۸۵). از میان مهم‌ترین آثاری که به رابطه سرمایه اجتماعی و توسعه اقتصادی پرداخته‌اند، می‌توان به موارد ذیل اشاره کرد: مطالعه منطقه‌ای پاتنام و همکارانش در ایتالیا در سال ۱۹۹۳ که به عنوان پژوهشی پایه‌ای در ارتباط با رابطه سرمایه اجتماعی و توسعه، یکی از مهم‌ترین تحقیقات صورت گرفته در این زمینه است که نشان داده است که چطور نگرش‌های مدنی و اعتماد می‌تواند بر تفاوت عملکرد اقتصادی اثرگذار باشد. پاتنام (۲۰۰۲) رابطه سرمایه اجتماعی و توسعه اقتصادی را در ده کشور مورد بررسی تجربی قرار دادند. بر مبنای این بررسی‌ها نیز نقش غالب سرمایه اجتماعی در کاهش فقر و تسریع توسعه روستایی و تسهیل تدارکات کالا و خدمات در کنار تسهیل‌گذار سیاسی و خروج از منازعات داخلی، نشان داده شده است. ساباتینی[1] (۲۰۰۷) با انجام تحقیقات مختلف در زمینه رابطه میان سرمایه اجتماعی و توسعه اقتصادی در ایتالیا، این ادعای پاتنام، مبتنی بر تأثیر مثبت سازمان‌های جامعه مدنی بر فرآیند توسعه اقتصادی را به آزمایش می‌گذارد و بر این باور است که کیفیت توسعه به طور معنی دار و مثبتی با سرمایه اجتماعی برون گروهی، همبستگی دارد و میان کیفیت توسعه و پیوندهای قوی خانوادگی با سرمایه اجتماعی درون گروهی، همبستگی منفی وجود دارد. وی معتقد است همچنان که افزایش در سرمایه فیزیکی، میانگین هزینه تولید را کاهش می‌دهد، افزایش در روابط مبتنی بر اعتماد یا سرمایه اجتماعی نیز به کاهش میانگین هزینه تعامل اجتماعی می‌انجامد. با این تفاوت، برخی از انواع سرمایه اجتماعی و شبکه‌های اجتماعی این نتیجه را در بر ندارند و می‌توانند در مسیری متضاد با کاهش هزینه‌ها عمل نمایند. وی به طور مشخص در تحقیقات خود به این نتیجه رسیده است که سرمایه اجتماعی درون گروهی که به تخریب پیوندهای میان گروه‌های مختلف منجر می‌شود، تأثیر منفی بر توسعه انسانی و عملکرد اقتصادی دارد.

بسیاری از جامعه شناسان معتقدند که سرمایه اجتماعی برون گروهی موجب می‌شود افراد از انجام رفتارهای فرصت‌طلبانه، سواری مجانی، بی‌اعتمادی، فرقه‌گرایی، تک‌روی و اسراف پرهیز کنند و در عوض برای تداوم خوشنامی آن‌ها در گروه و رعایت ارزش‌های اجتماعی به همکاری، مدارا، صرفه‌جویی، مراقبت از اموال عمومی، قانون‌گرایی، برقراری رابطه متقابل مبتنی بر اعتماد عام، عرضه اطلاعات شفاف و پایین آوردن هزینه مبادلات روی آورند. همچنین جامعه به گروه‌ها و شبکه‌های مختلفی تقسیم نمی‌شود که روابط آنها خصمانه و مبتنی بر عدم اعتماد باشد که هر گروه بر اساس منافع خویش عمل کند. پاتنام (۲۰۰۰) این مورد معتقد است که سرمایه اجتماعی برون گروهی می‌تواند زمینه مناسبی را برای دستیابی به دیگر انواع سرمایه انسانی و مالی فراهم آورد.

[1] Sabatini

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-05]

[DOI: 10.18869/acadpub.serd.4.11.131]

پژوهش بوگلسدیک و اسکایک[1] نیز یکی دیگر از آثار تجربی در این زمینه است که نشان می‌دهد سرمایه اجتماعی به‌عنوان فعالیت مشارکتی ارتباطی با تفاوت‌های رشد اقتصادی در ۵۴ منطقه اروپایی داشته است (بوگلسدیک و اسکایک، ۱۳۸۷: ۵۷-۹۳). همچنین به نظر برخی صاحب‌نظران توسعه، حوادث گذشته و تاریخی نیز می‌تواند موجبات توسعه یافتگی یک منطقه را فراهم سازد و توسعه، یکی از آثار این حوادث به‌شمار آید (Ojeh & Origho,2012:15-7). طی سالیان اخیر بحث سرمایه اجتماعی در ایران نیز مورد توجه بسیاری از محققان و نظریه‌پردازان قرار گرفته و در پی آن، تعدادی کارهای نظری و تجربی نیز صورت گرفته است. شیرخانی و واسعی‌زاده (۱۳۹۰: ۲۳۲-۲۱۳) در پژوهشی تحت عنوان سرمایه اجتماعی و توسعه اقتصادی بررسی مقایسه‌ای ایران و کره جنوبی، نشان دادند که ارتباطی معنادار بین پایین بودن سطح کلی سرمایه اجتماعی در ایران و ناکامی در دستیابی به اهداف توسعه‌ای کشور قابل مشاهده است. در مقابل بالا بودن سطح سرمایه اجتماعی در کره جنوبی نقش مثبتی در دستیابی کره به جایگاه ممتاز از نظر توسعه اقتصادی داشته است.

همچنین بررسی‌های تجربی در ایران همچون تحقیقات سایر کشورها نشان داده است، نوع برون گروهی سرمایه اجتماعی یا همان سرمایه اجتماعی متصل کننده، عاملی مثبت است و نوع درون گروهی آن یا همان سرمایه اجتماعی پیوند دهنده تا حد زیادی به صورت منفی و بازدارنده عمل می‌کند (موسایی و راعی صدقیانی، ۱۳۸۷). از طرفی توسعه روستایی، تنها با دسترسی به منابع تولید ممکن نیست، بلکه به مشارکت در سازمان های اجتماعی بستگی دارد. بسط و توسعه سرمایه اجتماعی، دسترسی به منابع تولید را ساده تر و سهل الوصول تر می کند (Dufhuse,2006). توسعه همه جانبه روستایی، با توجه به مفاهیم مورد نظر، می‌تواند در قالب سنجش محیطی، انسانی و سیاست‌های دولت، مورد بررسی قرار گیرد و از آنجا که تأکید بسیار این الگو از توسعه روستایی بر مشارکت روستاییان و اعتماد آنها استوار است، می‌توان در شکل‌گیری توسعه همه جانبه روستایی در کنار قابلیت‌های محیطی، بر سنجش نیروی انسانی تأکید نمود (میری و همکاران، ۱۳۸۹). همچنین توسعه پایدار روستایی در چارچوب توانایی اجتماعات روستایی در مسیر رفع نیازهای مادی و معنوی در عین برقراری توازن میان اجزای تشکیل دهنده نظام سکونت محلی (بوم‌شناختی، اجتماعی، اقتصادی و نهادی) رشد و تعالی می‌یابد (فعلی و همکاران، ۱۳۸۹).

در پژوهشی موسوی و همکاران (۱۳۹۲: ۱-۲۰) با عنوان «تحلیل تطبیقی فازی سرمایه اجتماعی و توسعه روستایی (مورد شناسی: روستاهای شهرستان میاندوآب)» نشان دادند که سرمایه اجتماعی شرط لازم برای توسعه روستایی است، آنها نتیجه گرفتند که ۷۵ درصد از فضای توسعه روستایی توسط سرمایه اجتماعی پوشش داده می‌شود. در پژوهشی دیگر که توسط فرزانه و رمضانی انجام گردید، مشخص شد که

[1] Buegelsdijk & Schaik

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-05]

[DOI: 10.18869/acadpub.serd.4.11.131]

بین مؤلفه‌های متغیر مستقل سرمایه اجتماعی، شامل اعتماد اجتماعی، انسجام اجتماعی، مشارکت اجتماعی، آگاهی اجتماعی و دینداری با متغیر وابسته توسعه شهری رابطه مستقیم و معناداری وجود دارد. همچنین نتایج حاصل از تحلیل رگرسیون گام به گام، حاکی از آن است که دو متغیر انسجام اجتماعی و اعتماد اجتماعی در معادله باقی مانده‌اند و بالاترین تأثیر را در تبیین توسعه شهری دارند (فرزانه و رمضانی، ۱۳۹۱: ۱۰۹-۱۳۲). در این راستاT در پژوهشی دیگر توسط موسوی و همکاران، همسبتگی میان سرمایه اجتماعی و توسعه پایدار در آذربایجان غربی معادل ۰/۶۷ گزارش شده است. بر این اساس اظهار نمودند که توسعه از طریق ابعاد متعدد خود (اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی) سرمایه اجتماعی را محقق می‌کند. از سوی دیگر سرمایه‌ی اجتماعی نیز همچون پدیده‌ای نیرومند از طریق سطوح بالاتر (ایجاد شبکه‌های اعتماد و پیوند مستحکم و نیرومند کن‌شگران) زمینه ایجاد توسعه پایدار را فراهم می‌کند (موسوی و همکاران، ۱۳۹۱: ۱-۱۸).

نتایج پژوهش عبداللهی و همکاران، با پژوهش خود تحت عنوان ارزیابی اثرات اجتماعی در کاهش فقر روستایی مورد: روستای قپچاق، شهرستان میاندوآب، به این نتیجه رسیدند که بین گسترش مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی و کاهش فقر اقتصادی روستاییان رابطه معناداری وجود دارد؛ به‌طوری که تمامی مؤلفه های سرمایه اجتماعی (اعتماد، مشارکت، انسجام و ارتباطات اجتماعی) در کاهش فقر اقتصادی روستاییان تأثیر مثبت داشته‌اند و موجب کاهش آن می‌شود (عبداللهی و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۳۳). با توجه به مطالب بیان شده در قسمت مبانی نظری، می‌توان نتیجه گرفت که در همه پژوهش‌های انجام گرفته، سرمایه اجتماعی در کاهش فقر و رسیدن به توسعه پایدار روستایی لازم می‌باشد و سرمایه اجتماعی مقدمه‌ای برای رسیدن به توسعه پایدار روستاییان می‌باشد.

۳) روش تحقیق

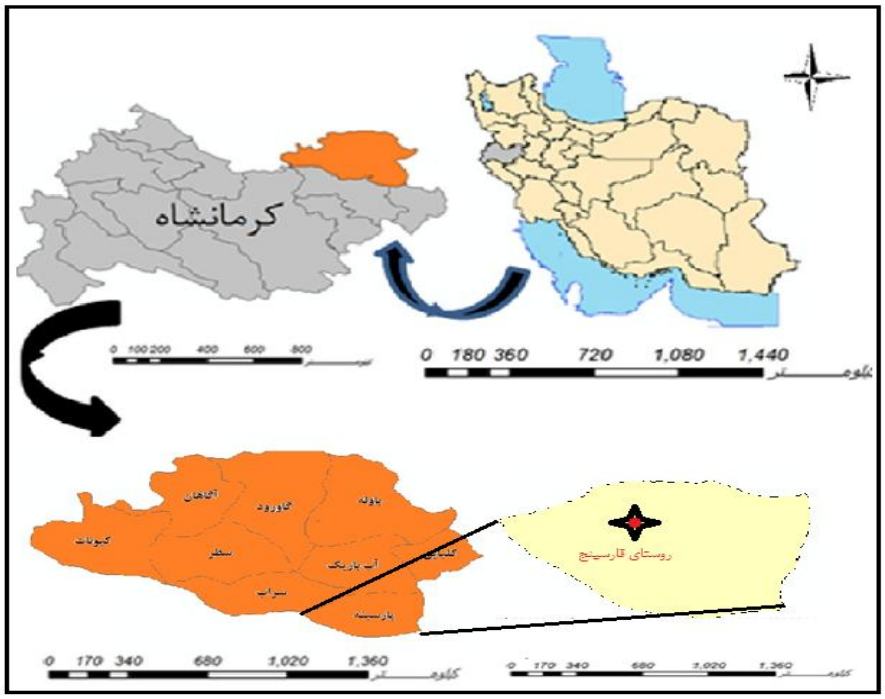
این مطالعه در قالب رویکرد کیفی و به روش تئوری بنیانی انجام شده است. تئوری بنیانی یکی از روش‌های تحقیق کیفی مبتنی بر دیدگاه استقرایی است که بر اساس شرایط واقعی، ابعاد تشکیل‌دهنده یک مسئله را روشن می‌نماید (ادیب حاج باقری و همکاران، ۱۳۸۹). عمق مطالعه و کشف ابعاد مختلف با بهره‌گیری از نظر کنش‌گران اصلی و مهم‌تر از آن، ارائه الگو و مدل مبتنی بر شرایط واقعی موجب شد تا محققان در مطالعه حاضر از روش تئوری بنیانی بهره گیرند. جامعه مورد مطالعه، مطلعان کلیدی[1] روستای فارسینج از توابع شهرستان سنقر بودند که مطابق طبیعت تحقیق کیفی، به شیوه هدفمند انتخاب شد. در نمونه گیری هدفمند از نوع گلوله برفی، اصولاً هدف انتخاب مواردی است که با توجه به موضوع تحقیق

[1] Key Informant

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-05]

[DOI: 10.18869/acadpub.serd.4.11.131]

اطلاعات زیادی داشته باشند. موقعیت جغرافیایی جامعه مورد مطالعه (روستای فارسینج) در شکل شماره ۱ ارائه شده است. در این شکل روستای فارسینج که در دهستان پارسینه می باشد، مشخص شده است.

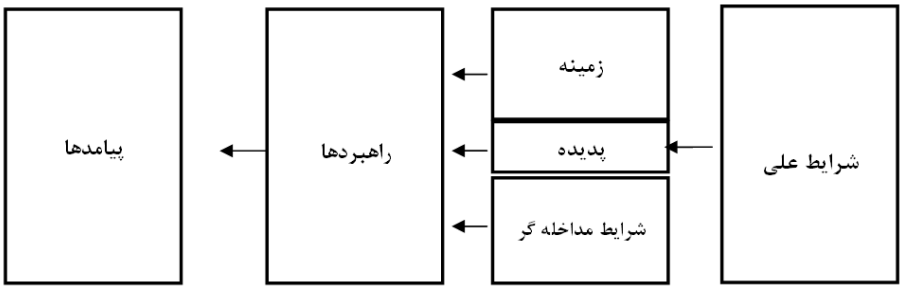
شکل شماره (۱): نقشه موقعیت روستای فارسینج، واقع در شهرستان سنقر و کلیایی

روستای فارسینج مرکز دهستان پارسینه می‌باشد که در منطقه‌ای کوهستانی با آب و هوای سردسیری واقع شده است. از نظر راه‌های مواصلاتی، از طرف غرب به شهر سنقر و از جنوب به شهرستان صحنه و کنگاور و از سمت شمال شرقی به شهرستان اسداباد راه دارد. بر اساس سر شماری سال ۱۳۸۵ مرکز آمار ایران، فارسینج دارای جمعیتی بالغ بر ۲۴۱۴ نفر و ۵۶۲ خانوار می‌باشد. این روستا با دارا بودن پتانسیل-های گردشگری از جمله چشمه‌های فراوان، گوارا و پر آب، باغات اطراف روستا و مکانی زیارتی به نام "نظرکرده"، پذیرای گردشگران زیادی از سطح شهرستان است که برای تفریح و گذراندن اوقات فراغت به آنجا می‌روند.

در این پژوهش، به منظور آشنایی با مطلعان کلیدی ابتدا به دهیار و اعضای شورا مراجعه گردید و هر یک از آن‌ها سایر خبرگان محلی را معرفی کردند. جمع‌آوری داده‌ها با استفاده از تکنیک مصاحبه نیمه ساختاریافته انفرادی، گروه‌های متمرکز، مشاهده مستقیم و یادداشت‌های میدانی صورت گرفت؛ بکارگیری روش‌های چندگانه در جمع آوری داده‌ها در پژوهش کیفی، اعتبار یافته‌ها را از طریق فرآیندی که از آن به سه گوشه‌سازی یاد می‌شود، افزایش می‌دهد (Cohen et al,2000). پس از انجام ۱۵ مصاحبه نیمه ساختار یافته، هر کدام به مدت حداقل یک ساعت، اشباع تئوریک حاصل گردید. بدین ترتیب که پاسخ‌ها تکراری

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-05]
[DOI: 10.18869/acadpub.serd.4.11.131]

شد و مفاهیم جدیدی از سوی نمونه‌ها دریافت نگردید. داده‌های گردآوری شده بر مبنای توصیه‌های استراوس و کوربین[1] (۱۹۹۸) در قالب سه مرحله کدگذاری باز، محوری و انتخابی تحلیل شد. کد گذاری باز شامل فرآیند بررسی و مفهوم سازی داده‌ها است. در پژوهش حاضر، پس از مرور داده‌ها، جملات در برگیرنده نقش سرمایه اجتماعی در توسعه روستای فارسینج استخراج و مفاهیم مشابه با یک کد مشترک، کدبندی گردید و در انتهای این مرحله ۱۶ طبقه شکل گرفت. در کدگذاری محوری، ارتباط و پیوند میان مقوله‌ها کشف گردید. بدین ترتیب که پس از مقایسه طبقات شانزده‌گانه حاصل از کدگذاری باز، طبقه سرمایه اجتماعی برون گروهی به‌عنوان طبقه محوری (پدیده در مدل پارادایمی) مشخص و در قالب مدل پارادایمی کدگذاری محوری انجام پذیرفت؛ مدل پارادایمی کدگذاری محوری شامل شرایط علی، پدیده، زمینه، شرایط میانجی مداخله‌گر، کنش یا راهبردها و پیامدها می‌باشد. شرایط علّی، حوادثی هستند که به وقوع یا گسترش پدیده می‌انجامند که در این مطالعه، علل بالابودن سرمایه اجتماعی برون گروهی در روستای فارسینج را شامل می‌شود؛ ایده و فکر محوری نظیر سرمایه اجتماعی برون گروهی پدیده مورد نظر است؛ زمینه، شرایط و بستر وقوع پدیده می‌باشد که مصداق آن در این پژوهش، شرایط روستای فارسینج را شامل می‌شود که سرمایه اجتماعی برون‌گروهی این روستا تحت آن شرایط نمود پیدا کرده است؛ شرایط میانجی، راهبردها را درون زمینه خاصی سهولت می‌بخشند و یا آن را محدود می‌کنند؛ به عبارتی در روستای فارسینج شرایط مداخله‌گر همچون اعتماد به غریبه‌ها موجب گسترش سرمایه اجتماعی برون‌گروهی شده است؛ راهبردها مواردی هستند که موجب کنترل یا گسترش پدیده می‌شوند. در این پژوهش شامل مواردی است که روستاییان با بکارگیری آنها موجبات گسترش سرمایه اجتماعی برون گروهی را در فارسینج فراهم ساخته‌اند؛ پیامد نیز نتیجه و حاصل استراتژی‌ها می‌باشد (Straus & Corbin,1998). در کدگذاری انتخابی، ارتباط سایر طبقات با طبقه محوری شکل گرفت و مدل توسعه روستای فارسینج استخراج گردید. فعالیت عمده و اصلی این مرحله از تحلیل، ایجاد خط سیر داستانی است که همه طبقات را شامل می‌شود. خط سیر داستانی در بخش نتایج و بحث آورده شده است.

شکل شماره (۲): مدل پارادایمی در تئوری بنیانی

[1] Straus & Corbin

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-05]

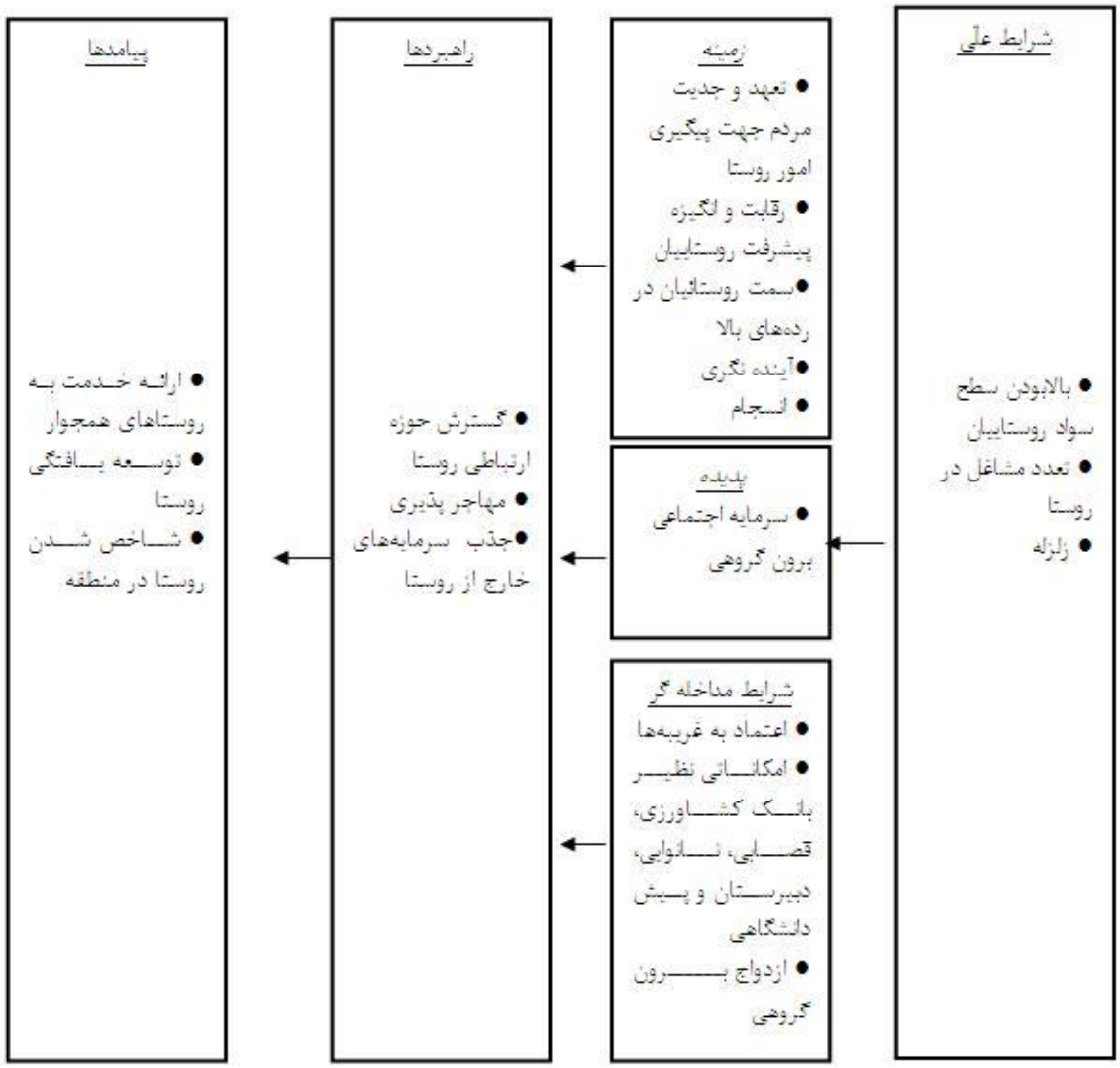
[DOI: 10.18869/acadpub.serd.4.11.131]

۴) یافته‌های تحقیق

سرمایه اجتماعی درون‌گروهی به پیوندهای اجتماعی اشاره دارد که بر تشابه و صمیمیت استوار است. در این بعد از سرمایه اجتماعی بر منابع شخصی محدود مثل پیوندهای خانوادگی، همسایگی و پیوندهای دوستی نزدیک تأکید می‌شود. این نوع از سرمایه اجتماعی دو کارکرد اساسی می‌تواند داشته باشد، یکی اینکه همبستگی اجتماعی را تقویت می‌کند و دیگر اینکه بده‌بستان‌های خاص درون گروهی را تقویت می‌کند (Cattel,2001). در مقابل سرمایه اجتماعی برون‌گروهی به آن نوع ارتباطاتی اشاره دارد که در بین افراد به جای اتکاء به نزدیکی‌های شخصی و هویت مشترک، بر علائق مشترک متکی است. این نوع از سرمایه به صورت خاص به پیوند اجتماعات و افراد با سیستم رسمی اشاره دارد و کارکرد اصلی آن تسهیل انتشار اطلاعات و تقویت اتصال با منابع خارجی است (Stone & Huges,2001). پژوهش حاضر با هدف پاسخ به این سؤال شکل گرفت که چه عواملی موجب شده روستای فارسینج به لحاظ توسعه یافتگی از وضعیت مطلوب‌تری در شهرستان سنقر و کلیایی برخوردار باشد. نتایج حاصل از کاربرد تئوری بنیانی و تحلیل داده‌های کیفی حاکی از آن است که این فرآیند بر اساس مدل ارائه شده در شکل ۳ قابل تبیین می‌باشد. در این قسمت به بیان مؤلفه‌های مندرج در مدل مذکور پرداخته شده است.

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-05]

[DOI: 10.18869/acadpub.serd.4.11.131]

شکل شماره (۳): مدل توسعه روستای فارسینج در پرتو سرمایه اجتماعی برون گروهی

الف، شرایط علّی مربوط به پدیده سرمایه اجتماعی برون گروهی

شرایط علی‌ای که، اهالی روستای مورد مطالعه، آن را موجب سرمایه اجتماعی برون گروهی می‌دانستند، "بالا بودن سطح سواد روستاییان"، "تعدد مشاغل در روستا" و "زلزله" بود.

بسیاری از اهالی روستا در پاسخ به علل پیشرو بودن روستا (بر اساس مشاهدات و ارائه گزارشات روستایی) بیان می‌کردند که سطح سواد اهالی این روستا بالا است. در این زمینه دهیار فارسینج بیان داشت که " *بالای ۸۰ درصد افراد روستای فارسینج باسواد هستند و تمامی ادارات فارسینج از جمله بانک کشاورزی و مدارس این روستا توسط افراد تحصیل کرده همین روستا مدیریت می‌شوند*".

در این زمینه همچنین یکی دیگر از اهالی اذعان داشتند که" به شکر خدا ما در روستا کارمند زیادی داریم و از هر قشر مهندس و دکتر از اهالی روستای ما به فراوانی در سطح روستا و شهرستان یافت می‌شود." افراد مورد مطالعه بیان داشتند که بیشتر اهالی این روستا چندین شغل دارند، به عنوان مثال در اکثر

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-05]
[DOI: 10.18869/acadpub.serd.4.11.131]

خانواده‌ها حداقل یک نفر کارمند دارند و در کنار آن کشاورزی و دامداری نیز می‌پردازند. تعدد مشاغل موجبات گسترش شبکه ارتباطی روستاییان با خارج از روستا و در نهایت، افزایش سرمایه اجتماعی برون گروهی را فراهم نموده است. "زلزله" نیز عامل دیگری بود که اهالی فارسینج نقش آن را در فرآیند توسعه یافتگی خود مورد تأکید قرار دادند. با استناد به اظهارات روستاییان، در سال ۱۳۳۳ زلزله ای در فارسینج رخ داده است که برای این منظور بودجه ای جهت بازسازی روستا اختصاص یافته است. دهیار روستا اذعان داشت *" بعد از زلزله تعدادی مهندس با بودجه اختصاص یافته، خانه‌های مردمان این روستا را با استفاده از علوم مهندسی ساختمان مجدداً ساختند، به همین سبب است که بافت این روستا در سال ۱۳۸۵ به عنوان روستای نمونه استان شناخته شده است".*

ب، زمینه مربوط به پدیده سرمایه اجتماعی برون گروهی

سایر طبقات مندرج در مدل پژوهش در داخل بستر روستا و با توجه به یک سری شرایط خاص شکل گرفته‌اند. یکی از زمینه‌های به وجود آمدن سرمایه اجتماعی برون گروهی، در روستای فارسینج تعهد، احساس مسئولیت و جدیت مردم برای پیگیری امور مربوط به روستا و نیز وجود حس رقابت و انگیزه پیشرفت در میان اهالی آن می‌باشد. شرایط مذکور زمینه را برای ایجاد سرمایه اجتماعی برون گروهی و در نهایت توسعه روستای فارسینج در منطقه هموار کرده است. در این مورد یکی از اهالی بیان داشت که *"مردم این روستا در کارهای خود خیلی جدی هستند و رقابت در این روستا زیاد است، همین باعث پیشرفت روستایمان شده است".*

از دیگر زمینه‌های پیدایش سرمایه اجتماعی در روستا اشتغال روستاییان فارسینجی در پست‌های رده بالا نظیر نماینده مجلس شهرستان بود. در این مورد دهیار روستا افزودند *"افراد روستای فارسینج مسئولیت‌های بالایی در شهرستان سنقر دارند، مثلاً رئیس دانشگاه آزاد سنقر و مسئول جهاد کشاورزی شهرستان سنقر از* اهالی روستای *فارسینج هستند".*

ج، راهبردهای مربوط به پدیده سرمایه اجتماعی برون گروهی

گسترش حوزه ارتباطی روستا، راهبردی بود که با رفت و آمد و ادامه تحصیل جوانان روستایی در شهرها، باعث به روز شدن و آشنا شدن افراد روستا با سایر مردم در شهر و روستاهای دیگر و سرمایه برون گروهی می‌شود.

مهاجر پذیری، راهبردی دیگر بود، با ارائه خدمات خوب در روستا و اعتمادی که مردم روستا به افراد غریبه داشتند، شکل گرفته و باعث جذب افراد از سایر روستاهای همجوار و شهرستان‌ها شده است. یکی دیگر از راهبردهای این پژوهش جذب سرمایه‌های خارج از روستا می‌باشد. افراد روستا با اعتماد به مردم

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-05]

[DOI: 10.18869/acadpub.serd.4.11.131]

غریبه باعث شده‌اند که افراد غریبه در روستای فارسینج سرمایه‌گذاری کنند. این اعتماد به اندازه‌ای می‌باشد که افرادی از زنجان و کرمانشاه آمده‌اند در این روستا نانوایی نان بربری و سنگکی احداث کرده‌اند.

د، شرایط مداخله‌گر مؤثر بر راهبردها

یکی از این شرایط اعتماد به افراد غریبه است، این شرط تسهیل کننده جذب افراد و سرمایه گذاری‌های افراد مهاجر در روستا می‌باشد. در این زمینه یکی از ساکنین روستا بیان داشت که" *در روستای فارسینج اعتماد به مردم غریبه زیاد است که این خود باعث جذب سرمایه‌هایی از خارج روستا شده است.* برای مثال، افرادی *از زنجان آمده‌اند و در فارسینج نانوایی بربری زده‌اند و از کرمانشاه نیز افرادی آمده‌اند و در این روستا نانوایی سنگکی احداث کرده‌اند*". یکی دیگر از شروطی که باعث راهبرد گسترش حوزه ارتباطی روستا می‌شود، ازدواج برون گروهی است. ازدواج برون گروهی باعث رفت و آمدهای خانوادگی در بیرون روستا می‌شود که این خود باعث ایجاد ارتباطات با افرادی از بیرون روستا می‌شود.

در روستای فارسینج امکاناتی شامل (بانک کشاورزی، نانوایی، قصابی، دبیرستان و پیش دانشگاهی و شرکت بذرکاران عامل فروش و توزیع سم) وجود دارد که باعث مهاجرپذیری می‌شود، به گفته یکی دیگر از ساکنین *"در این روستا ۶ قصابی وجود دارد که از شهرهای اطراف از جمله تعداد زیادی از شهرستان‌های استان کرمانشاه، تهران، شیراز و روستاهای اطراف می‌آیند در آنجا گوشت تهیه می‌کنند و دلیل آن را هم در این دیدند که خدمات را به نحو شایسته به مردم ارائه می کنند به عنوان مثال بهترین گوشت را بین مردم توزیع می‌کنند و همین باعث جذب مشتریان زیادی حتی در خارج از روستا شده است." در این مورد دهیار فارسینج اذعان داشت که " بهترین تولید دامی فارسینج گوشت آن است"*.

هـ پیامدهای بکارگیری راهبردهای سرمایه اجتماعی برون گروهی

یکی از پیامدهایی که اتخاذ راهبردی همانند گسترش حوزه ارتباطی به دنبال داشت، ارائه خدمت به روستاهای همجوار بود. گسترش حوزه ارتباطی موجب شده که روستاییان و سایر شهروندان، روستای فارسینج را بشناسند و از امکانات و خدمات روستا بهره‌مند شوند. به علاوه با توجه به وجود بانک کشاورزی، دبیرستان و پیش دانشگاهی، ساکنین سایر روستا ها به این روستا مراجعه نمایند. کلیه عوامل مندرج در مدل پژوهش در نهایت موجب توسعه یافتگی روستای فارسینج و شاخص شدن روستا در منطقه و استان گردید.

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-05]

[DOI: 10.18869/acadpub.serd.4.11.131]

۵) نتیجه‌گیری

یکی از روستاهایی که در سال‌های اخیر به‌عنوان روستای نمونه در استان کرمانشاه شناخته شده است، روستای فارسینج، واقع در شهرستان سنقر و کلیایی می‌باشد. این روستا که دارای جمعیتی حدود با ۲۴۱۴ نفر و ۵۶۲ خانوار می باشد. از سال ۱۳۸۵ به عنوان روستای نمونه استان کرمانشاه شناخته شده است. علل توسعه‌یافتگی روستای فوق‌الذکر و پیشرو بودن آن نسبت به سایر روستاهای استان، در قالب پژوهش کیفی حاضر به صورت عمیق مورد مطالعه قرار گرفت. بررسی‌های به عمل آمده حاکی از آن بود که در روستای فارسینج عواملی نظیر بالا بودن سطح سواد روستاییان، تعدد مشاغل در روستا ایجاد شرایط طبیعی همانند زلزله در کنار بسترها و زمینه‌هایی همچون تعهد، احساس مسئولیت و جدیت روستاییان برای پیگیری امور مربوط به روستا، وجود حس رقابت و انگیزه پیشرفت در میان آنان و اشتغال اهالی این روستا در پست‌های رده بالای دولتی زمینه را برای شکل گیری سرمایه اجتماعی برون گروهی در روستا فراهم نموده است. از طرفی شرایط مداخله گری مانند؛ اعتماد به غریبه‌ها، وجود امکاناتی همانند بانک کشاورزی، دبیرستان، پیش دانشگاهی و ازدواج برون گروهی موجب شده که ارتباط روستاییان با افراد بیرون از روستا برقرار شود و غریبه‌ها فرصت‌های سرمایه گذاری در داخل روستا را شناسایی کنند. بدین ترتیب با گسترش حوزه ارتباطی روستا، مهاجرپذیری و جذب سرمایه‌های خارج از روستا سرمایه اجتماعی برون گروهی تقویت گردید تا جایی که افرادی از شهرستان‌های کرمانشاه و زنجان جهت احداث نانوایی در داخل روستا اقدام نمودند. مجموعه این عوامل در یک فرآیند تنگاتنگ که در شکل شماره ۲ مشاهده می‌شود پیامدهای مثبتی نظیر ارائه خدمت به روستاهای همجوار، توسعه یافتگی روستا و شاخص شدن روستا را در منطقه به دنبال داشته است. بر اساس یافته‌ها، آنچه توسعه یافتگی روستای فارسینج را تبیین می‌کند, پدیده سرمایه اجتماعی برون گروهی است که به عنوان طبقه محوری در مرکز مدل توسعه این روستا جای گرفته است (شکل شماره ۲). از این رو، نتایج این پژوهش با یافته‌های تحقیقات غفاری (۱۳۸۵)، پاتنام و همکاران[1] (۲۰۰۲)، ساباتینی[2] (۲۰۰۷)، پاتنام (۲۰۰۰)، بوگلسدیک و اسکایک (۱۳۸۷)، موسایی و صدقیانی (۱۳۸۷)، موسویی و همکاران (۱۳۹۲ و ۱۳۹۱)، عبداللهی و همکاران (۱۳۹۲) و فرزانه و رمضانی (۱۳۹۱) که سرمایه اجتماعی برون گروهی را یکی از مؤلفه‌های تعیین کننده در توسعه معرفی کرده‌اند، همخوانی دارد. یافته‌ها همچنین نشان داد که در روستای فارسینج در گذشته زلزله‌ای رخ داده که موجب ویرانی خانه‌های روستاییان شده است، اهالی روستا نیز بیان داشتند که با ساختن خانه‌های جدید و با رعایت اصول ایمنی در داخل روستا، بافت این روستا برای چندین سال به عنوان روستای نمونه استان شناخته شده است، بنابراین حوادث نیز می‌توانند در توسعه یافتگی دخیل

[1] Putnam et al
[2] SAbatini

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-05]
[DOI: 10.18869/acadpub.serd.4.11.131]

باشند، این نتیجه نیز با تحقیق جوی و اوریگو[1] (۲۰۱۲)، همسویی دارد. با توجه به اینکه سرمایه اجتماعی در کشور ایران به طور اعم و در داخل روستاها به طور اخص پایین می‌باشد، تا جایی که ضعف سرمایه اجتماعی یکی از دلایل عمده توسعه نیافتگی مناطق روستایی به شمار می‌رود. از طرفی سرمایه اجتماعی برون‌گروهی در جوامع محلی بسیار پایین‌تر از سرمایه اجتماعی درون گروهی است. لذا می‌توان گفت آنچه روستای فارسینج را به عنوان روستای توسعه یافته و شاخص در شهرستان سنقر و استان کرمانشاه مطرح کرده است، بالا بودن سرمایه اجتماعی برون گروهی است. بر این اساس، پیشنهاد می‌گردد متولیان توسعه روستایی منطقه با همکاری نهادهای محلی نظیر اعضای شورا و دهیاران، بسترهای شکل گیری سرمایه اجتماعی را در مناطق روستایی فراهم آورند؛ از آنجا که کانال‌های ارتباطی به عنوان یکی از بسترهای یادشده، در ادبیات سرمایه اجتماعی مورد تأکید قرار گرفته اسکونس[2] (۱۹۹۸)، از این رو پیشنهاد می‌شود، مدیران مذکور با راه‌اندازی دفاتر ICT روستایی و نیز احداث پایانه‌های خودپرداز خدمات بانکی در سایر مناطق روستایی مقدمات ارتباطات برون گروهی و تقویت سرمایه اجتماعی را در روستاهای دیگر فراهم سازند. رسانه‌های استانی و ملی نیز از طریق معرفی الگوی بومی توسعه روستای فارسینج, می‌توانند تأثیر سرمایه اجتماعی برون گروهی در توسعه یافتگی را به روستاییان سایر مناطق معرفی کنند، تا از این طریق، حرکتی هر چند کوچک در راستای کاهش تعصبات قومی قبیله‌ای درون‌گروهی از جوامع محلی صورت پذیرد. یکی دیگر از راهکارهای پیشنهادی این مطالعه آن است که کارشناسان شرکت‌های خدمات فنی و مشاوره‌ای روستای فارسینج که به عنوان کارکنان صفی ترویج در منطقه مشغول فعالیت هستند، با کارشناسان شرکت‌های مشابه در روستاهای همجوار تعامل بیشتری داشته باشند و با اجرای طرح‌های مشترک تحقیقی – ترویجی و بازدید سایر روستاییان از آن، زمینه‌ساز تقویت ارتباطات برون گروهی در مناطق روستایی باشند.

۶) منابع

- ادیب حاج باقری، محسن، سرور پرویز، و مهوش صلصالی، (۱۳۸۹). **روش‌های تحقیق کیفی**، انتشارات بشری، چاپ دوم.
- ازکیا، مصطفی و غلامرضا غفاری، (۱۳۸۷). **جامعه شناسی توسعه** .چاپ هفتم، انتشارات کیهان. صص ۳۸۱-۴۰۰.
- بوگلسدیک، جورج و تون ون اسکایک، (۱۳۸۷). **"سرمایه اجتماعی و رشد اقتصادی منطقه‌ای "**ترجمه: حمیدرضا مقصودی. راهبرد یاس، شماره ۱۶، صص ۵۷-۹۳.
- پورموسوی، سید فتح اله. (۱۳۸۱). **جامعه مدنی و سرمایه اجتماعی**، فصلنامه راهبرد، شماره ۲۶، تهران: مرکز تحقیقات استراتژیک، صص ۱۵۹-۱۸۳.

[1] Ojeh & Origho
[2] Scoons

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-05]
[DOI: 10.18869/acadpub.serd.4.11.131]

- تاجبخش، کیان. (۱۳۸۴). **سرمایه اجتماعی (اعتماد، دموکراسی و توسعه)** ترجمه افشین خاکباز و حسن پویان، تهران، نشر شیرازه.
- ذکایی، محمد سعید و پیام روشنفکر، (۱۳۸۵). **رابطه‌ی سرمایه‌ی اجتماعی و کیفیت زندگی در محلات شهری**. فصلنامه‌ی علوم اجتماعی، شماره ۳۲: ۳۸-۴۵.
- رستمی، فرحناز، وحید علی آبادی و سارا بقایی، (۱۳۹۲). **نقش عضویت در تشکل های روستایی بر سطح سرمایه اجتماعی و کیفیت زندگی زنان روستایی**. فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال دوم، شماره ۲، پیاپی ۴، صص ۱-۱۴.
- شارع پور، محمود، (۱۳۸۰). **فرسایش سرمایه اجتماعی و پیامدهای آن، نامه انجمن جامعه شناسی ایران**، شماره ۳. صص ۱۰۱-۱۱۲.
- شیرخانی محمد علی و نسیم سادات واسعی زاده، (۱۳۹۰). **سرمایه اجتماعی و توسعه اقتصادی بررسی مقایسه ای ایران و کره جنوبی**. فصلنامه سیاست، مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دوره ۴۱، شماره ۲، صص. ۲۱۳-۲۳۲.
- عبداللهی، عبدالله، محمد ولائی و آرزو انوری، (۱۳۹۲). **ارزیابی اثرات سرمایه اجتماعی در کاهش فقر روستایی مورد: روستای قپچاق، شهرستان میاندوآب**. فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال دوم، شماره ۴، پیاپی ۶، صص ۱۵۲-۱۳۳.
- علی بیگی، امیرحسین، وحید علی آبادی و شهپر گراوندی، (۱۳۹۱). **مدل ساختاری مؤلفه های سرمایه اجتماعی مؤثر بر میزان ریسک پذیری روستاییان: مطالعه موردی کلزاکاران شهرستان کنگاور**. فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال یکم، شماره ۱، صص ۱۱۱-۱۰۱.
- غفاری، غلامرضا، (۱۳۸۵). **سرمایه اجتماعی و کیفیت زندگی: مطالعه موردی شهر گنبد کاووس**، مجله مطالعات اجتماعی، شماره ۱، صص ۱۵۹-۱۹۹.
- فرزانه، سیف الله و علی رمضانی، (۱۳۹۱). **بررسی رابطه سرمایه اجتماعی و توسعه شهری مطالعه موردی: قائمشهر**، فصلنامه جامعه شناسی مطالعات جوانان، سال سوم، شماره ششم، صص ۱۳۲-۱۰۹.
- فعلی، سعید، حسن صدیقی، غلامرضا پزشکی راد و آرزو میرزایی، (۱۳۸۹). **چالش های جوامع روستایی ایران برای دستیابی به توسعهٔ پایدار**، فصلنامهٔ روستا و توسعه، سال ۱۳، شماره ۴. صص ۹۷-۱۲۸.
- فوکویاما، فرانسیس، (۱۳۷۹). **پایان نظم سرمایه اجتماعی و حفظ آن**، ترجمه غلام عباس توسلی، تهران: جامعه ایرانیان.
- کلمن، جیمز، (۱۹۹۰). **بنیادهای نظریه اجتماعی**، ترجمه منوچهر صبوری، تهران نشر نی، ۱۳۷۷.
- موسایی، میثم و راعی صدقیانی، سعید. (۱۳۸۷). **سرمایه اجتماعی و توسعه اقتصادی؛ طرح یک نگرش نوین**. فصلنامه راهبری یاس، شماره ۱۷. صص ۵۷-۷۵.
- موسوی، میر نجف، حکیمه قنبری و خالد اسماعیل زاده، (۱۳۹۱). **تحلیل فضایی رابطه ی سرمایه‌ی اجتماعی و توسعه ی پایدار شهری مورد: شهرهای استان آذربایجان غربی**. جغرافیا و توسعه، شماره، ۲۷، صص ۱۸-۱.

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-05]

[DOI: 10.18869/acadpub.serd.4.11.131]

- موسوی، میرنجف، افشار کبیری و علی اکبر تقیلو، (۱۳۹۲). **تحلیل تطبیقی فازی سرمایه اجتماعی و توسعه روستایی مورد شناسی: روستاهای شهرستان میاندآب**. جغرافیا و آمایش شهری – منطقه ای، شماره ۷، صص ۲۰-۱.
- میری، غلامرضا، جوان جعفر، حسن افراخته، سعداله ولایتی و حمید شایان، (۱۳۸۹). **نقش سرمایهٔ اجتماعی در توسعهٔ روستایی**، مجلهٔ جغرافیا و توسعهٔ ناحیه ای، شمارهٔ ۱۴. مشهد. صص ۲۹-۴۹.
- Blanchard, A. and Horan, T. (2000). **Virtual communities and social capital. Social dimensions of informationtechnology: issues for the new millennium.** Hershey, PA, USA, Idea Group Publishing: pp 6-21.
- Cattel, V. (2001), **poor people, poor places and poor health**: the mediating role of social networks and social capital, in social science and medicine. Soc Sci Med. May: 52 (10): 1501-16.
- Cohen, Louis. Manion, Lawrence. & Morrison Keit (2000). **Research Methods in Education.** Fifth Edition, RoutledgeFalmer Publication.
- Fukuyama, F. (2001)."**Social capital, civil society, and development**", third world Quarterly, vol.22, No.1, pp 7-20.
- Goodwin. N. R. (2003). **Five Kinds of Capital: Useful Concepts for Sustainable Development**, G-DAE Working Paper No. 03-07
- Ojeh, V.N, Origho, T (2012). **Socioeconomic Development of Rural Areas in Nigeria Using the Growth pole Approach: A Case Study of Delate University in Abraka**. Global Advanced Research Journal of Geography and Regional Planning Vol. 1(1) pp. 007-015, May, 2012.
- Patton, M.Q. (2002). **Qualitative evaluation and research methods**. 3rd Ed. Sage Publications, Thousand Oaks, California.
- Portes, A. (1998). "**Social capital: Its origins and Applications in Modern sociology**", Annual Rewiew of sociology, 22: 1- 24. pp.295 – 321.
- Putnam, R (2002). **Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community, Simon and Schuster**, New York. Mordad 16, 1380 AP- History: 541.
- Putnam, Robert, R. Leonardi & R.Y. Nanetti (1993). **Making Democracy Work**: Civic Tradition in Modern Italy. Princeton: Princeton University Press: Publishers Version.
- Sabatini, F. (2007). **Social Capital and the Quality of Economic Development, available** at: www.socialcapitalgateway.org/
- Sanginga1 P. C. And et al. (2007). **Tracking Social Capital Outcomes and Sustainability of Local Policies in Natural Resources Management Natural Resurses Systems Programer 8494 annex** a: Scientific Report.
- Scoons, I (1998). **Sustainable rural livelihood: A framework for analysis**. IDS working paper 72. IDS, Sussex.
- Stone & Hugest, J. (2001), **Sustaining communities: an empirical investigation of social capital in reginal Australia,** Paper presented to SEGRA, fifth national conference, September 2001, Tonwnsville. Traditions in Modern Italy. Princeton: Princeton University Press.
- Straus, A., & Corbin, J. (1998). **Basic of qualitative research: techniques and procedures for developing grounded theory**. 2nd ED. Sage Publications, Thousand Oaks, California.

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-05]

[DOI: 10.18869/acadpub.serd.4.11.131]